

ЎТМИШГА НАЗАР

2 МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 2

LOOK TO THE PAST
SPECIAL ISSUE 2

ТОШКЕНТ-2023

Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори,
Телави давлат университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори,
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори, профессор
Қариш давлат университети

Махкамova Надира Рахмановна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент ахборот технологиялари
университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор,
Қозоғистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор,
Қозоғистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Алнева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

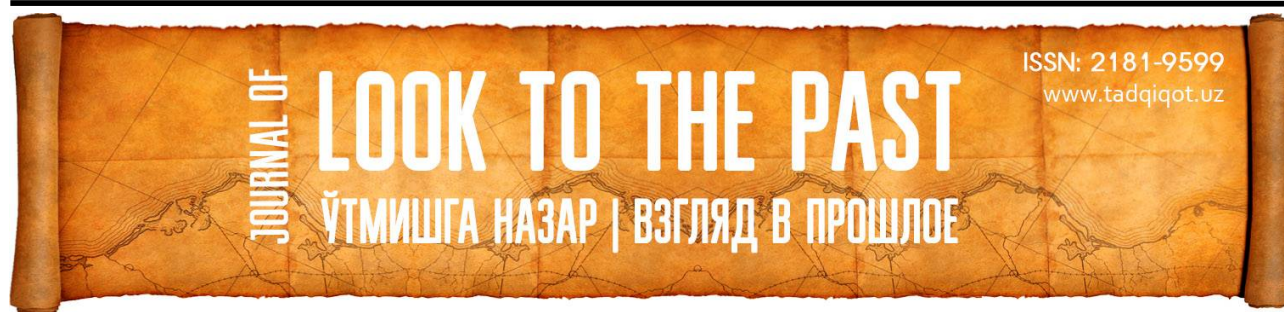
Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc)
Ўзбекистон Миллий университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети

1. Шохистахон Мамажоновна Улжаева ЎРТА ОСИЁ ТАРИХИНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИГА ОИД БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР.....	5
2. Abduraxmon Abdumominovich Abduxalimov NAMANGAN VILOYATIDAGI QISHLOQ VRACHLIK PUNKTLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	11
3. Нурбек Аллабергенов ЎРТА ОСИЁНИНГ СУҒДИЙ ЁЗУВЛИ ТАНГАЛАР ТАРҚАЛГАН ТАРИХИЙ-ГЕОГРАФИК ВИЛОЯТЛАРИ Тўғрисида.....	17
4. Рафикжон Сотволдиевич Атаханов XIX АСР ОХИРИ XX АСР БОШЛАРИДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҚОРАҚАЛПОҚЛАРИ ДЕҲҚОНЧИЛИК АНЪАНАЛАРИ.....	22
5. Ғулом Жуманазарович Ахмедов ЎРТА ОСИЁДА ИЛК ТЕМИР ВА АНТИК ДАВРДА КОНЧИЛИК.....	28
6. Акбар Давурбаевич Бабабеков ТУРИЗМ АНТРОПОЛОГИЯСИНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ЁНДАШУВЛАРИ ВА МУАММОНИНГ ЎРГАНИЛИШ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	34
7. Mexriniso Olimnazarovna Begalieva D.N.LOGOFET ASARLARIDA SUGʻORISH TIZIMIGA OID MAʼLUMOTLAR (Surxon vohasi misolida).....	40
8. Элбек Алишерович Ботиров ТУРКИСТОН АССР БОЖХОНА ТИЗИМИДА СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ БОЖ-ТАРИФ СИЁСАТИ.....	45
9. Azad Xasanovich Vaisov MUSTAQILLIKNING ILK YILLARDA XORAZMDA IJTIMOY-EKOLOGIK VAZIYATNI SOGʻLOMLASHTIRISH MASALALARI.....	50
10. Расулжон Раҳимбаевич Дусчанов ЎЗБЕКИСТОН ССРНИНГ ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН КЕЙИН ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ ТАРИХИ.....	56
11. Муйсин Тура ўғли Дусалиев Қўқон хонлигининг ўзбек хонликлари билан ўзаро сиёсий алоқалари ТАРИХИ.....	63
12. Ойбек Ахмед ўғли Исаев ТЕРМИЗ ҲАЙВОНОТ БОҒИ ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН КЕЙИНГИ ЙИЛЛАРИДА.....	72
13. Фарходжон Одилжонович Исматуллаев ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШИ.....	78
14. Elyorjon Zokir o'g'li Karimov XX ASR 60-YILLARI QASHQADARYO VILOYATI TARIXIGA BIR NAZAR.....	84
15. Гулмира Чориевна Каттаева ТИЛЛАБУЛОҚ ТАҚИНЧОҚЛАРИ ТУРЛАРИ.....	90
16. Фирюза Мухитдинова Абдурашидовна БЕРУНИЙНИНГ ИЖТИМОЙИЙ-СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИДА ХАЛҚ ФАРОВОНЛИГИ ВА ИНСОН ҚАДРИ МАСАЛАЛАРИ.....	96
17. Акмал Менглибоев СУРҲОНДАРЁ ОКРУГИДА МИЛЛИЙ - ОЗОДЛИК ҲАРАКАТИНИНГ ИККИНЧИ БОСҚИЧИ ВА ТАРИХИЙ ТАҲЛИЛЛАР.....	106

18. Гулчехра Исмаиловна Мўминова УСТРУШОНАНИНГ ЎРТА АСРЛАРГА ОИД ХЎЖАЛИК ИДИШЛАРИ ХАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР.....	111
19. Ismoil Nematov O'ZBEKISTON SSR SOLIQ SIYOSATIGA OID HUJJATLAR TAHLILI (O'ZMA R-86 FOND ASOSIDA).....	117
20. Nurali Ollomurodov QISHLOQ XO'JALIGIDA ISH HAQI BILAN BOG'LIQ QARAMA-QARSHI JARAYONLARINING TAHLILI (XX asrning 50 yillari misolida).....	123
21. Шаходат Абдукаҳҳаровна Рузматова ПОДШО РОССИЯСИ ТОМОНИДАН ҚЎҚОН ХОНЛИГИНИНГ БОСИБ ОЛИНИШИ ВА УНИНГ ХОНЛИК АҲОЛИСИ ЭТНИК ЖАРАЁНИГА ТАЪСИРИ (1865-1876 йй.).....	127
22. Faxriddin Ro'ziboyev TURKISTON O'LKASI UCHUN ROSSIYA IMPERIYASI TOMONIDAN ISHLAB CHIQLIGAN BA'ZI NORMATIV QOIDALAR.....	132
23. Shavkatjon To'lanboev FARG'ONA HUNARMANDCHILIGINING O'ZBEK MILLIY HUNARMANDCHILIGIDA TUTGAN AHAMIYATI.....	137
24. Тўлқин Худойкулов Дўстбобоевич ЎЗБЕКИСТОНДА ҲАРБИЙ ИШ ТАРИХИ.....	143
25. Шерзод Чориев АРХИВ ҲУЖЖАТЛАРИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТАРИХИГА ОИД МАНБА СИФАТИДА (1924-1941 йй.).....	149
26. Fotima Nasirovna Shirinova HARAKATLAR STRATEGIYASIDAN TARAQQIYOT STRATEGIYASIGACHA.....	156
27. Shoiraxon Asqarovna Qambarova SOVET HUKUMATINING XX ASR BOSHLARIDA SAYLOV JARAYONLARINI TASHKILLASHDA OLIB BORGAN TARG'IBOT ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI (ANDIJON VA QO'QON SHAHARLARI MISOLIDA).....	165
28. Murodjon Normamat o'g'li Qurbonov SURXON VOHASINING TARIXIY – GEOGRAFIYASI (SO'NGI O'RTA ASRLAR).....	169
29. Kamoliddin Eshboltayevich Qobilov SURXON VOHASI BEKLIKLARINING IQTISODIY HAYOTIDA SAVDO-SOTIQ MUNOSABATLARINING RIVOJLANISHI (DENOV BEKligi MISOLIDA).....	174
30. Аъзамжон Юсупов XIX АСР БИРИНЧИ ЯРМИДА ЎРТА ОСИЁНИНГ ҚЎШНИ ХУДУДЛАР БИЛАН ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРИ (Қўқон шаҳри мисолида).....	179
31. Дилдора Журакуловна Юсупова ҒАРБИЙ ЕВРОПА ОЛИМЛАРИНИНГ АРХИВШУНОСЛИК СОҲАСИДАГИ ОЛИБ БОРГАН ТАДҚИҚОТЛАРИ.....	184
32. Мансур Юсупов ЎЗБЕКИСТОН КИНОФОТОФОНО ҲУЖЖАТЛАР МИЛЛИЙ АРХИВИ ТАРИХИ.....	189
33. Гулжаҳон Шопулатовна Шайдуллаева ЎЗБЕКИСТОН ХУДУДИДАН ТОПИЛГАН ҚАДИМГИ ШАРҚ МАДАНИЯТЛАРИГА ОИД МАНБАЛАР.....	194
34. Саипова Камола Давляталиевна ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР ИЗУЧЕНИЯ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ: НА ПРИМЕРЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ УЗБЕКИСТАНА.....	206

Kamoliddin Eshboltayevich Qobilov,
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
mustaqil tadqiqotchisi
kamoliddinkobilov85@gmail.com

SURXON VOHASI BEKLIKLARINING IQTISODIY HAYOTIDA SAVDO-SOTIQ MUNOSABATLARINING RIVOJLANISHI (DENOVIY BEKLIKI MISOLIDA)

For citation: Kamoliddin E. Kabilov. DEVELOPMENT OF TRADE RELATIONS IN THE ECONOMIC LIFE OF THE SURKHAN OASIS (IN THE CASE OF DENAV KHANATE). Look to the past. 2023, Special issue 2, pp.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10425801>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Surxon vohasining savdo-sotiq aloqalarida muhim o'ringa ega beklklaridan biri bo'lgan Denov bekligining ichki savdo aloqalarida mahalliy aholi tomonidan yetishtirilgan qishloq xo'jalik, chorvachilik va hunarmandchilik mahsulotlari yetakchi o'rinni egallaganligi to'g'risidagi ma'lumotlar ilmiy manbalar, arxiv materiallari va tarixiy adabiyotlarga asoslangan holda yoritilgan.

Kalit so'zlar: Denov bekligi, Chorsu, bozor, hafta, do'kon, xarid, kundalik, ichki, tashqi.

Камолиддин Эшболтаевич Кабилов,
Университет экономики и сервиса Термеза
независимый исследователь
kamoliddinkobilov85@gmail.com

РАЗВИТИЕ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ БЕКСТВА СУРХАНСКОГО ОАЗИСА (НАПРИМЕРЫ ДЕНАВСКОГО БЕКСТВА)

АННОТАЦИЯ

В данной статье на основе научных источников, архивных материалов и исторической литературы освещена информация о том, что во внутренних торговых отношениях бекства Денов, одного из важнейших бекств Сурхандарьинского оазиса, ведущее место занимали сельскохозяйственные, животноводческие и ремесленные продукты, выращиваемые местными жителями.

Ключевые слова: княжество Денов, Чорсу, рынок, неделя, магазин, шоппинг, дневник, интерьер, экстерьер.

Kamoliddin E. Kabilov,Termez University of Economics and service
independent researcher
kamoliddinkobilov85@gmail.com**DEVELOPMENT OF TRADE RELATIONS IN THE ECONOMIC LIFE OF THE
SURKHAN OASIS (IN THE CASE OF DENAV KHANATE)****ABSTRACT**

In this article, information on the leading role of agricultural, livestock and handicrafts grown by local residents in the domestic trade relations of Denov station, one of the Stations of Surkhan oasis with an important place in trade relations, is covered based on scientific sources, archival materials and historical literature.

Key words: Denov station, Chorsu, Market, Week, store, shopping, daily, internal, external.

1. Dolzarbligi:

Har bir hududning iqtisodiy taraqqiyotida savdo-sotiq va unga xizmat qiladigan bozorlar hamda karvon yo'llari muhim ahamiyatga ega. Tarixiy manbalarning guvohlik berishicha, O'rta Osiyo shaharlarida bozorlar ixtisoslashib, professional mashg'ulotga aylangan holda IX – X asrlarda paydo bo'lgan va XV asr oxiri – XVI asr orasida yanada rivojlangan. XVIII – XIX asrlarda Samarqand, Buxoro shaharlari bilan bir qatorda O'rta Osiyoning Toshkent, Xiva, Qo'qon kabi boshqa shaharlarining roli ortgan va mazkur markazlarda ham yirik, ham kichik bozorlar faoliyat ko'rsatgan. Bozorlar shahar mavjudligi belgilaridan biridir. Ularning katta-kichikligi, boyligi va boshqa jihatlari shaharlarning mamlakatda tutgan o'rni va siyosiy vaziyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgan [1].

O'rta Osiyo xonliklari va boshqa mamlakatlar bilan o'zaro munosabatlarda ichki va tashqi savdo muhim ahamiyat kasb etgan. Bu borada shaharlar va mamlakatlarni biri-biri bilan bog'lab turuvchi savdo yo'llarining muhimligini e'tirof etgan holda, savdo karvon yo'llarining o'z ahamiyatiga ko'ra ikkiga bo'linganligini ko'ramiz. Birinchisi, xalqaro miqyosdagi tashqi savdo karvon yo'llari, ikkinchisi, mamlakat shahar va qishloqlarni bog'lab turadigan ichki savdo karvon yo'llari. Amir Temur va temuriylar hamda shayboniylar davrida xalqaro aloqalar va savdo-sotiqning rivojlanishiga sabab ichki va tashqi karvon yo'llarining tinchligi edi.

XVIII asr boshlaridagi siyosiy kurashlar, ishlab chiqarishda qo'l mehnatining ustunligi va natural xo'jalikning hukmronligi savdo-sotiq rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. So'nggi ashtarxoniy hukmdorlar davridagi siyosiy vaziyat ichki kurashlar va natural xo'jalikning iqtisodiy hayotdagi ustunligi shahar va qishloq o'rtasidagi savdo aloqalarining zaiflashuviga olib keldi. Umrining oxirgi davrlarida to'qimachilik kasbi bilan shug'ullangan Sayido Nasafiy aholining mahsulot xarid qilish qobiliyati yo'qligidan, savdoning to'xtab qolganini achinish bilan yozgan.

Mang'itlar hukmronligi davriga kelib olib borilgan markazlashtirish siyosati iqtisodiyotning normal izga tushishiga, savdo-sotiq ishlarining jonlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Bu davrda Surxon vohasi bekliklari ayniqsa Denov bekligining G'arbiy Buxoro, xususan Buxoro, Samarqand, Qarshi, Shahrisabz kabi shaharlar bilan savdo aloqalari jonlanganini ko'ramiz.

2. Metodlar va o'rganilganlik darajasi:

Maqola umum qabul qilingan tarixiylik, manbashunoslik, qiyosiy-mantiqiy tahlil, ketma-ketlik va xolislik tamoyillari asosida yoritilgan bo'lib, XVII asr oxiri - XX boshlarigacha Buxoro amirligidagi bekliklar va ularning ichki savdo aloqalari tarixi tadbiq etilgan.

Ushbu maqolani yozish davomida bir qator ilmiy manbalar va tarixiy adabiyotlar tahlil etildi. Mazkur maqolada XVIII asrning ikkinchi yarmi - XX boshlarida Surxon vohasi xususan Denov beklikligidagi ichki savdo aloqalarining rivojlanishida mahalliy aholining yetishtirgan qishloq xo'jalik, chorvachilik va hunarmandchilik mahsulotlari hamda Rossiya imperiyasi davrida esa bekliklardagi bozorlarda, asosan, xalqning kundalik hayoti uchun zarur bo'lgan eng muhim mahsulotlar naqdga va ko'pincha tovar ayriboshlash yo'li bilan sotilganligi to'g'risidagi ma'lumotlar ilmiy manbalar, arxiv materiallari va tarixiy adabiyotlarga asoslangan holda yoritilgan.

Maqolani yozishda arxiv hujjatlaridan tashqari, S.Mazov, Pokotilo, Matveev, B.Nebolsin, G.Arandarenko asarlarida O'rta Osiyo, xususan, Buxoro amirligining ichki va tashqi savdo aloqalari, pul tizimi hamda savdo aloqalari, sharqshunos N.Maevning ilmiy asarlarida Surxon vohasi bekliklarining XVIII asr oxiri - XX asr boshidagi hududiy chegarasi, aholisi, qishloq xo'jaligi va hunarmandchiligi hamda karvon yo'llari haqida ba'zi ma'lumotlar berilgan.

I. Jabborov va B.X.Karmishevalarning tadqiqot ishlarida vohaning tabiati va geografik holati, joylashuvi va o'rta asrlarda O'rta Osiyo bozorlari, mahalliy ichki bozorlar va ulardagi aloqa yo'llarida savdo munosabatlarining rivojlanishi va shakllanishi haqida ma'lumotlarni bayon etgan [2, 134-135].

G.A.Agzamova "So'nggi o'rta asrlar O'rta Osiyo shaharlarida hunarmandchilik va savdo" asarida O'rta Osiyo xonliklarining shaharlari hayoti va aholisining mashg'ulotlari, hunarmandchilik va savdoning holati, shuningdek, Rossiyaning savdo markazlari bilan iqtisodiy aloqalari, hududlarni o'zaro bog'lovchi yo'llar va ularning faoliyatida yuz bergan o'zgarishlarni tarixiy taqqoslash orqali ko'rsatib berishga harakat qilgan. Shuningdek, Buxoro amirligida savdo munosabatlari, Surxon vohasida ijtimoiy-iqtisodiy hayot, aholining ijtimoiy ahvoli, bozorlardagi narx-navoning qanday belgilanganligi tarixi bo'yicha E.A.Qobulov tomonidan yozilgan tadqiqot ishlari va monografiyalarda ham bu to'g'risidagi ma'lumotlarni keltirib o'tilgan [3. 193].

3.Tadqiqot natijalari:

Butun Buxoro amirligida bo'lgani singari Surxon vohasi bekliklarida ham mahalliy ichki bozorlar haftada ikki kun faoliyat ko'rsatgan. Sherobod shahrida payshanba va yakshanba; Ko'hitang bozori chorshanba va shanba; Denov va Boysun bozorlari dushanba va payshanba kunlari bo'lgan [4, 4-43]. Mahalliy bozorlarning o'ziga xos xususiyatlaridan biri, ularning ixtisoslashganligidir. Bozorlarning "mol bozor", "don bozor", "o'tin bozor", "paxta bozor" va h.k. deb nomlanishi ularning shu sohaga ixtisoslashganligini bildiradi. Masalan, vohaning eng katta mol bozori Denov bekligining Mirshodi qishlog'ida, don bozori Yurchi va Denovda, paxta va Rossiyadan keltirilgan manfaktura mahsulotlari Sherobod va Termizda bo'lgan [5, 313].

Surxon vohasining asosiy savdo markazlaridan biri Denov bo'lib, bu yerga temir, cho'yan, po'lat buyumlar, movut, charm-teri va ip gazlamalar keltirilgan. Bekliklar orqali bo'ladigan ichki savdo aloqalarida, har bir hudud uchun zarur bo'lgan mahsulotlar ayriboshlash muhim ahamiyat kasb etgan. Masalan, To'polang hovuzi orqali qo'y va echkilar Shahrisabz va Samarqandga olib borib sotilgan va uning bozorlaridan hunarmandchilik mahsulotlari xarid qilingan. Bog'dorchilik mahsulotlari, xususan, Hovuz, Sina, Vaxshuvor qishloqlaridan mayizni Ko'lobga olib borishgan va o'z navbatidan u yerlardan, xususan, Qoratog'dan olacha matosi xarid qilishgan [6, 119].

Urgut shahridan oktabr oyining o'rtalarida kelgan savdogarlar Denov bekligida yetishtirilgan mayizlarni yoppasiga xarid qilganlari holda rus matolari chit va tikka almashishgan. Boysun shahri qandolatchilari tayyorlagan holva G'uzor va Kelif shaharlari bozorlarda sotilgan. Boysun shahri hunarmandlari tomonidan tayyorlangan ipak va yarim ipak, alacha matolari Samarqand, Toshkent, hatto Afg'oniston va Hindiston davlatlarida o'z xaridoriga ega bo'lgan.

Surxon vohasi qishloq xo'jaligi va chorva mahsulotlari yetishtirish bo'yicha Buxoro xonligida o'z o'rniga ega bo'lgan. Agarda xonlikda asosiy g'alla bozorlari Buxoro va Qarshi beklari hisoblan-sa, undan keyin G'uzor, Yurchi, Denov va Sherobod bekliklari bozorlari turgan. Vohada yetishtirilgan g'alla mahsulotlari Boysun shahri orqali Qarshiga, Sherobod shahri orqali Karki shahriga olib borilgan [7, 19].

Ma'lumotlarga qaraganda, har yili Qarshi bozoriga 1000 ta tuya guruch, bug'doy, kunjut, zig'ir kabi umumiy og'irligi 15 000 pud bo'lgan qishloq xo'jalik mahsulotlari jo'natilgan. Surxon vohasining qo'shni bekliklar bilan bo'ladigan savdo aloqalarida chorva mahsulotlari ham alohida o'rin tutgan. Sharqiy Buxorodan yig'ilgan chorva mollari Mirshodi bozorida to'plangan. Mirshodi bozoriga yig'ilgan qo'y va echkilar Boysunga, so'ngra G'uzor va Qarshiga haydalgan. Har yili vohadan o'rtacha 10000 dan - 20000 boshgacha chorva mollari haydab ketilgan [8].

Surxon vohasining iqtisodiy hayotida ichki savdo yo'llari va savdo-sotiqning alohida o'rni bo'lgan. Tog' va tog'oldi hududlari aholisining tekisliklarda yashaydigan aholi bilan savdo aloqalari faol olib borilgan.

Savdo aloqalari, asosan, shahar markazlarida aholi gavjum joylashgan yerlarda tashkil qilinib, deyarli vohaning barcha ichki bozorlari haftaning ikki kunida faoliyat yuritgan hamda bu bozorlarga qo'shni beklıklardan va qishloqlardan turli qishloq xo'jalik.chorva hamda hunarmandchilik mahsulotlari olib kelinib.ko'pincha mahsulot ayriboshlash yo'li bilan savdo-sotiq ishlari amalga oshirilgan. Surxon vohasi beklıklaridagi eng katta bozorlar Termiz, Sherobod, Denov va Boysun bozorlari edi[9].

Surxon vohasi aholisining katta qismi tog' va tog' oldi hududlarida istiqomat qilgan. Ular, asosan, bog'dorchilik meva-sabzavotchilik va chorvachilik hamda uy-hunarmanchiligi bilan mashg'ul bo'lganlar. Shu sababli tog'da istiqomat qilayotgan aholi o'zida yetishtirilgan mahsulotlarni sotish va ayribosh qilish uchun tekisliklarda istiqomat qilayotgan aholi bilan savdo-sotiq qilishgan.

Denov beklіgining Denov, Yurchi, Dashnobod, Sariosiyo katta bozorlari hisoblanib, bu bozorlarga nafaqat beklіkning turli amlokliklaridan, balki qo'shni beklіklardan ham savdogarlar va dehqonlar, chorvadorlar kelib savdo-sotiq ishlarini amalga oshirganlar. Beklikdagi eng katta bozor Denov bozori bo'lib. Unda 100 ga yaqin kichik do'konlar bo'lib, unda turli xil mayda-chuyda narsalar sotilgan va haftaning dushanba va payshanba kunlari faoliyat yuritgan. Bundan tashqari, mahsulotlar saqlaydigan uchta katta karvonsaroy ham aynan bozor ichida joylashgan [10. 85].

Buxoro amirligida Yurchi va Denov beklarining bozorlari, Qarshi bozorlaridan keyin don mahsulotlarini sotish va katta miqdorda zahirada bo'lishi bilan keyingi o'rinda turgan [6:19]. Denov beklіgining tog'li qishloqlari aholisi (Hovuz, Sina, Vaxshuvor) o'zlari yetishtirgan uzumlarni mahalliy yaqin bozorlarga chiqargani holda, quritilgan uzumni (mayiz) Qorliq, Denov, Yurchi bozorlariga ham olib borishgan va o'z navbatida u yerlardan o'zlariga kerakli mahsulotlarni, xususan, Boysun beklіgidan temir belkuraklar, ya'ni qishloq xo'jaligi uchun uy-ro'zg'or uchun zarur mehnat qurollarini xarid qilishgan [11, 120].

Denov beklіgining tog'li xalq aholisi paxta tolasini sotib olishga alohida e'tibor berganlari, sababli uzoq qish kunlari tog' ayollari paxta yigirib, uni kalavalaganlar, ma'lum qismini mahalliy bo'zchilar to'qigan bo'lsalar, katta qismi bozorlarga chiqarilgan. Masalan, Sangardak va Changloq aholisi bog'larida yetishtirilgan yong'oq, olma, nok kabi ho'l mevalarni Sharqiy Buxorodagi eng katta paxta tolasi va kalava iplari sotiladigan Sherobod bozoriga olib kelib sotganlar.

Bu bozordan paxtaning "ko'k yong'oq" navini xarid qilganlar. Denov beklіgi savdogarlari Sherobod beklіgiga quyidagi yo'nalishlar orqali borishgan. Kaptarxona-Pastundara-Mirshodi, Tangimush-Bandixon, Karmak-Gilambob-Qiziriq hududlari orqali Sherobod bozorlariga olib chiqilgan[12, 312].

Sangardakliklar o'rik va olmani Yurchi va Pattakesar bozorlarida ham sotishgan. Yurchi bozorlaridan sopol idishlar. Pattakesardan esa fabrika matolarini xarid qilishgan.

Denovdan yo'lga chiqqan savdogar Pattakesargacha quyidagi qishloqlar orqali o'tgan. Denovdan Olatemirgacha 23 km (22 verst) bo'lib, u boshidan oxirigacha qumli-tuproqli, 4-6 kmlarda oddiy uslubda qurilgan ko'prik orqali o'tiladi. 14-17-22 kmlarda soyliklar bo'lib, ular qor eruvi paytida to'lib oqadi. Boshqa vaqtlarda esa arava orqali bimalol harakatlansa bo'ladi. Olatemirdan-Qumqo'rg'ongacha 35.5 km (33.5 verst) Qumqo'rg'ondan-Arpapoyagacha 17 km (16 verst). Arpapoyadan-Jarqo'rg'ongacha 22 km (21 verst) bo'lib, bu yo'llar Surxon daryosi yoqalab o'tgan, qumli-tuproqli. Arpapoya-Jarqo'rg'on yo'li 4 km da ikkiga bo'linib, biri Surxon daryosi yaqinidagi tepalik bo'ylab, ikkinchisi tekislik bo'ylab o'tib, Oqqo'rg'on qishlog'iga kelib birlashadi. Jarqo'rg'ondan-Solihobodgacha 27.5 km (26 verst) bo'lsa, Solihoboddan-Pattakesargacha 9 km (8.5 verst) bo'lib, yuk tashish va aravalar yurishi uchun qulay hisoblangan.

4.Xulosalar:

Xulosa qilib aytganda, Buxoro amirligidagi beklіklar va ularning ichki savdo aloqalarida mahalliy aholi tomonidan yetishtirilgan qishloq xo'jalik, chorvachilik va hunarmandchilik mahsulotlari yetakchi o'rinni egallagan. Bozorlarda, asosan, xalqning kundalik hayoti uchun zarur bo'lgan eng muhim mahsulotlar naqdga va ko'pincha tovar ayriboshlash yo'li bilan sotilgan. Mahsulotlarni sotish va sotib olishda tovar ayriboshlash muhim o'rin tutgan.

Iqtiboslar/ Сноски/ References:

1. Jabborov Iso. O'zbek xalqi etnografiyasi. –T.: O'qituvchi, 1994.-B.134-135. (Jabborov Iso. Ethnography of the Uzbek people. - T.: Teacher, 1994.-B.134-135.)
2. Agzamova G.A. So'nggi o'rta asrlar O'rta Osiyo shaharlarida hunarmandchilik va savdo. -T.: "O'zbekiston", 2000. -B.39. (Agzamova G.A. Crafts and trade in the cities of the last medieval Middle Asia. - T.: "Uzbekistan", 2000. – P.39.)
3. Хорошхин А.П. Самарканд (Листки из памятник книжки) // Сборник статей, касающихся до Туркестанского края.-Спб., 1876. – С.193. (Khoroshkhin A.P. Samarkand (Leaves from a commemorative book) // Collection of articles concerning the Turkestan region.-St. Petersburg, 1876. -p.193.)
4. Капи. Гинтылло. Индендантская сведения о Бухаре 1885 г. // Сборник геог. топогр. и стат материалов по Азии. -СПб., 1889.-С.4-43. (Drops. Gintyllo. Intendant information about Bukhara in 1885 // Collection of geographical topogr. and a stat of materials on Asia. -St. Petersburg, 1889.-pp.4-43.)
5. Qobulov Э. Surxon vohasi xo'jaligi. – Toshkent:Akademnashr, 2012. – B.327. (Kabulov E. Surkhan Oasis Farm. - Tashkent: Akademnashr, 2012. – P.327.)
6. Кармышева Б.Х. О торговле в Восточных бекствах Бухарского ханства в начале XX в. в связи с хозяйственной специализацией // Товарно-денежные отношения на Ближнем и Среднем Востоке в эпоху средневековья. -Москва.: Наука,1979. -С.117, 119. (Karmysheva B.H. On trade in the Eastern provinces of the Bukhara Khanate at the beginning of the twentieth century in connection with economic speciality // Commodity-money relations in the Near and Middle East in the Middle Ages. -Moscow.: Nauka, 1979. -pp.117, 119.)
7. Полк. Галкин. Краткий военно-статистический очерк в Бухарском ханстве и в южной части Самаркандской области // Сб.геог.топогр. и статист. Мат.по Азии.Вып. 57.-СПб.,1894. -С.19. (Regiment. Galkin. A brief military statistical sketch in the Bukhara Khanate and in the southern part of the Samarkand region // Collection of geogr.topogr. and statistical Mat.across Asia.Issue 57.-St. Petersburg, 1894. -p.19.)
8. Qobulov Э., Qobulov K. Mang'itlar davrida Surxon vohasida ijtimoiy-iqtisodiy hayot. – Toshkent: Metodist, 2023. -370 b. (Kabulov E., Kabulov K. Socio-economic life in the Surkhan oasis in the era of the mangyts. - Tashkent: Methodist, 2023. -370 p.)
9. Сб.геог.топогр. и статист. Мат.по Азии.Вып. 57.-СПб., 1894.-С.374, 376. (Collection of geogr.topogr. and statistical Mat.across Asia.Issue 57.-St. Petersburg, 1894.-pp.374, 376.)
10. Сов.Петрова. Реконгносировка Бухарских владений // Сбор. геог.. топогр.и стат. матер.по Азии.Вып.ХХ1.-СПб..1888. – С.85. (Sov.Petrova. Reconnaissance of the Bukhara possessions // Collection. geogr.. topogr.and the stat. mater.across Asia.Issue ХХ1.-St. Petersburg..1888.-p.85.)
11. Кап. Лилянтал. Гиссарское и Кабадианское бекства // Сбор.геог. топогр. и стат. материалов по Азии.Вып.57.-СПб.,1894. -С.312. (Cap. Liliental. Hissar and Kabadian publishing houses // Collection.geogr. topogr. and stat. materials on Asia.Issue 57.-St. Petersburg, 1894. -p.312.)
12. Поруч.Караулщиков. Маршрут от г. Денау до Патта-Гиссара // Сбор.геог. топогр. и статис. материал. по Азии. Вып.57. – С.394-398. (Instructions.Guards. The route from Denau to Patta-Gissare // Collection.geogr. topogr. and statistics. material. across Asia. Issue 57. - pp.394-398.)

ЎТМИШГА НАЗАР

2 МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 2

LOOK TO THE PAST
SPECIAL ISSUE 2

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000